

4^e Credodienst

Credodienst
De apostolische geloofsbelijdenis
woord voor woord

Vandaag:
"Ik geloof in God, de Almachtige"

(In deze dienst is het handig om een
Liedboek bij de hand te hebben)

credo in unum
Deum, Patrem
Omnipotentem.

Muziek vooraf: [Gregoriaans Credo](#)

Inleiding: In deze cyclus trekken wij woord voor woord door de geloofsbelijdenis (credo). Vandaag zijn we aangekomen bij het woord 'almachtig' – dat in het Latijn overigens nog veel mooier klinkt: 'Omnipotentem'.

Het woord staat niet alleen voorop in de geloofsbelijdenis. Het ligt ons ook behoorlijk voor in de mond. Hoe makkelijk spreken we niet van 'god allemachtig'. En met dit woord mag je zweren in de rechtbank, of als je koning wordt: 'Zo waarlijk helpe mij God almachtig.'

Ook in ons geloofsleven speelt het begrip een grote rol. Voor velen is het een belangrijk houvast. Voor vele anderen is juist dit woord een bron van grote geloofsnood.

Lezing: Genesis 17:1 en Exodus 6:2,3

Genesis 17: 1 (*De eerste plaats waar het begrip 'god de almachtige' in de Bijbel voorkomt.*)

Toen Abram negenennegentig jaar oud was, verscheen de HEER aan Abram en zei tot hem: Ik ben God, de Almachtige (El Sjaddaj), wandel voor mijn aangezicht, en wees onberispelijk; (Genesis 17,1 – NBG '51)

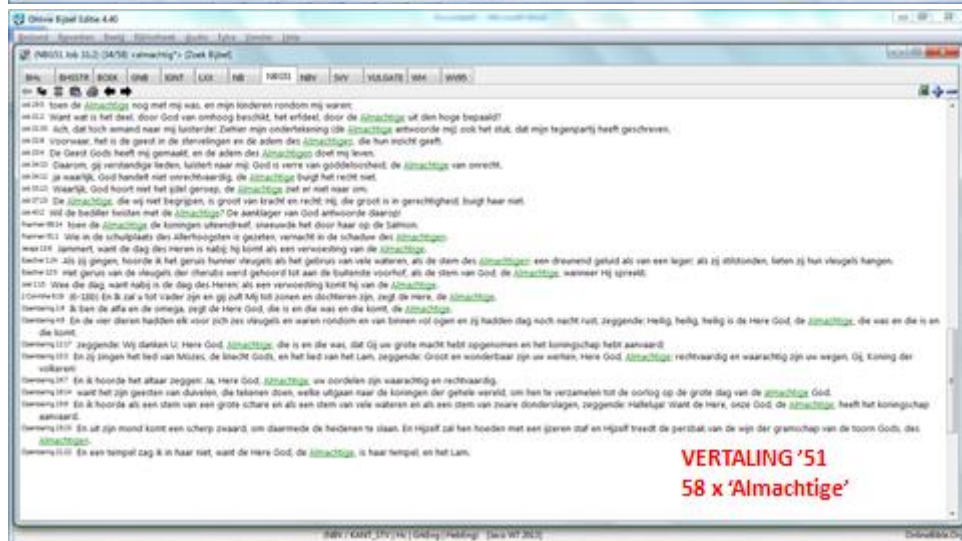
Exodus 6, 2-3 (*Waar 'god de almachtige' klinkt náást die andere naam van God, die de god van de bijbel zichzelf geeft – de vierletternaam*)

Voorts sprak God tot Mozes en zei tot hem: Ik ben de HEER (= de NAAM).

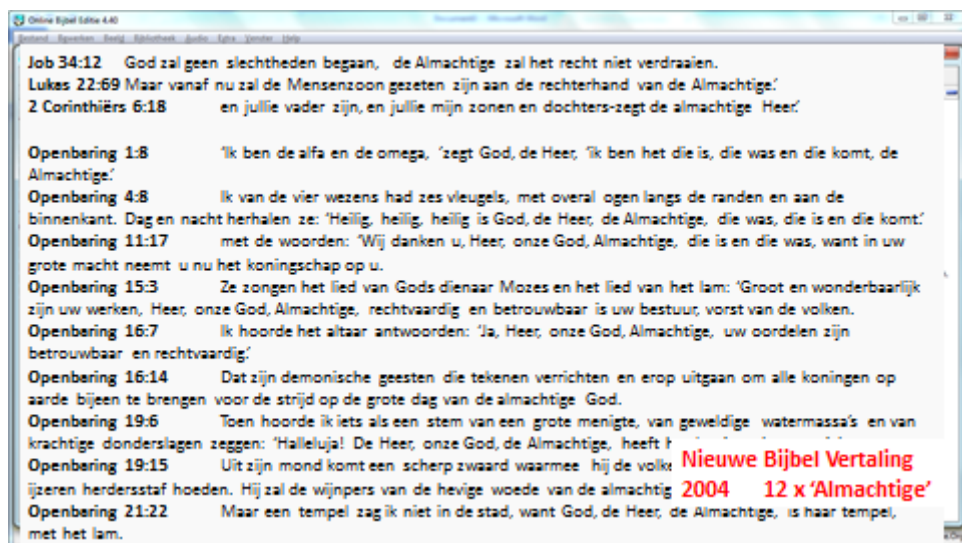
Ik ben aan Abraham, Isaak en Jakob verschenen als God de Almachtige, (El Sjaddaj) maar met mijn naam HEER (de NAAM) ben Ik hun niet bekend geweest. (Exodus 6, 2-3 – NBG '51)

Almacht in de Bijbel

Waar komt 'El Sjaddaj' / 'almacht' voor in de Bijbel:

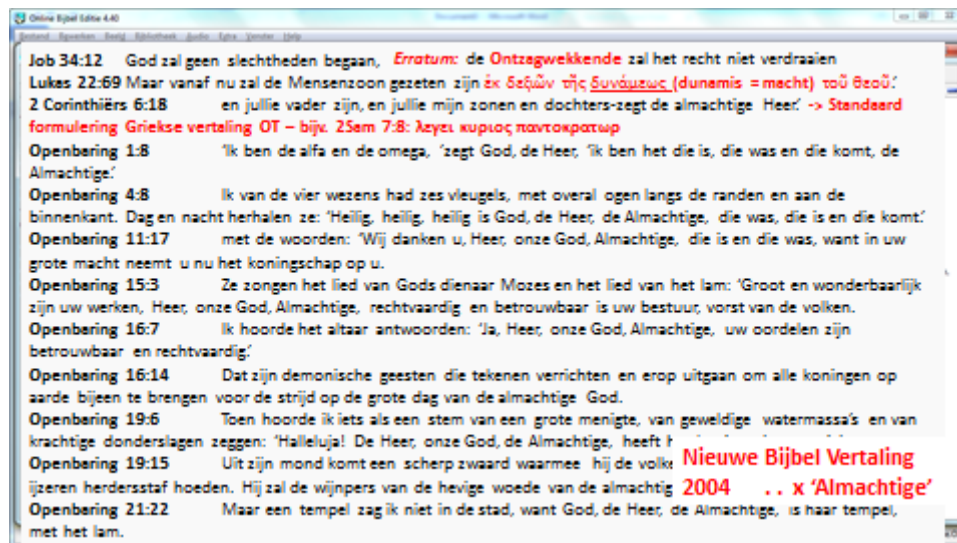

In de 'oude' vertaling (1951) dus 58 x 'almachtig'. Vooral in Genesis, Job en Openbaring. Maar nu de nieuwe vertaling (NBV 2004):

Er blijft dus bijna alleen ‘almacht’ in Openbaring over.

Bekijken we de uitzonderingen:

2Cor 6:18 is gewoon een citaat – zelfs een vaste zegswijze - uit de oude Griekse vertaling van het Oude Testament (bijv. 2Sam 7,8).

Lukas 22:69 is een nieuwkomer in de ‘almachtlijst’. In NBG’51 kwam deze passage niet voor. Hier staat echter in het Grieks een heel ander woord dan ‘almacht’: ‘dunameos tou theou’. De Naardense Bijbel vertaalt hier terecht: ‘aan de rechterhand van God en zijn kracht’. De vertaling van de NBV is dus bepaald wonderlijk te noemen.

Blijft over Job 34:12. In heel het boek Job wordt ‘El Sjaddaj’ in de NBV vertaald met ‘Ontzagwekkende’. Alleen hier niet. Met de allerbeste wil van de wereld lukte het me niet om deze uitzondering te verklaren. Ten langen leste nam ik de lijst van errata erbij. En ja hoor... Het is een drukfout, een ‘slip of the pen’. Maar zo diep zit dat ‘almachtige’ dus in ons – dat zelfs als de topvertalers van de NBV proberen het níet te gebruiken, ze het per ongeluk toch een keer doen. En dat alle correctoren het níet is opgevallen. Dat deze expliciete fout pas werd opgemerkt nádat de Bijbel in miljoenenoplage was gedrukt.

Ergo, in de NBV komt het woord ‘almachtige’ in feite alleen in het boek Openbaring voor. Toekomstmuziek, zagezegd. Ofwel, het woord ‘almachtige’ komt alleen aan de rand van de Bijbel voor.

Een voorzichtige tussenconclusie: het woord ‘almacht’ is in de Bijbel bepaald niet vanzelfsprekend.

Waar komt het woord ‘almacht’ dan vandaan?

De geschiedenis van het begrip 'almacht' gaat terug op de zgn. Septuagint, de officiële Griekse vertaling van de Hebreeuwse bijbel – uit ongeveer (!!!!) 300 v.o.j. Daar wordt het woord 'pantokrator' gebruikt. Pan = alles (vgl. *pandemie*) Crator = macht (vgl. *demo-cratie*). De vertalers van NBG'51, maar ook van de Statenvertaling lieten zich bij hun vertaling van 'El Sjaddaj' door déze vertaling leiden.

Maar... deze vertaling van 'El Sjaddaj' is bepaald niet onomstreden. Eigenlijk is dit een onvertaalbaar Hebreeuws woord. Het is een mythologische naam voor God, waarschijnlijk afkomstig uit oude Kananese oer-religies.

Taalkundig klinkt er hoogstens iets in door als 'geweldig' of 'indrukwekkend'. Zeker niet een filosofisch begrip als 'almacht'.

Ondertussen leidt dat woord 'almacht' tot grote vragen. Als God almachtig is, dan is hij onontkoombaar de albeschikker. Dan is Hij het dus die de cellen in ons lijf aanzet tot woekeren – of die woekerzellen weer tot rust brengt. Dat kán hij... als hij zou willen. En als dan toch de cellen doorwoekeren, waarom dan, God allemachtig???

En waar hadden die vertalers van dat Griekse Oude Testament die 'pantokrator' dan vandaan?

I. "Almacht" in de bijbel

Grieks: παντοκράτωρ - Pantokrator

De Griekse vertaling – 'Septuagint'

Rabbi Simeon:

Sja = Die

Daj = genoeg

"Die genoeg is"

Eigenlijk weten we heel weinig over het ontstaan van die oude Griekse vertaling – de zgn 'Septuagint' (LXX = zeventig). Behalve dan dat het ontstaan ervan natuurlijk alles te maken had met de toenemende verinternationalisering t.t.v. zeg maar 'Alexander de Grote'. Joden woonden overal – bijv. in Alexandrië, en er waren steeds meer Joden die geen Hebreeuws meer spraken. Wel spraken ze de wereldtaal van die tijd: Grieks. Dat zal de motivatie tot vertalen zijn geweest. Maar onomstreden was het project natuurlijk niet. Vertalen is verraden – en we hebben het hier wel over het Woord van God...

Er bestaan wel wat legendes rondom het ontstaan van die LXX. Twee ervan zijn voor vanavond van belang.

De eerste heeft te maken met de heiligheid van het woord. Er wordt verteld over 72 (of 70) vertalers, die allemaal een eigen vertaling maakten. En toen het werk klaar was waren alle vertalingen identiek. Ofwel – de vertaling is óók werk van God zelf, net zoals het Hebreeuwse origineel.

Maar er bestaat ook een legende waarin juist wordt verteld dat de vertalers het over juist één woord níet eens waren. En dat geschil betrof de vertaling van het 'El Sjaddaj'. Een lastig woord. Voor alle vertalers. Eigenlijk niet te vertalen. 71 rabbijnen hadden gekozen voor griekse 'pantokrator' - heerser over alles. Ze beseften goed dat de nodige nuances daarmee verloren zouden gaan. Maar anderzijds – juist uit Griekse godenwereld was het een bekend woord. Ook daar kende men 'almachtige' goden. Dus achtten de vertalers het woord 'almachtig' adequaat als vertaling van El Sjaddaj.

Eén rabbijn kwam echter met een alternatief. Rabbi Simeon. Simeon vertelt hoe trots hij was op deze eervolle opdracht. "Helemaal blij was ik toen ik voor 't eerst bij de naam El Sjaddaj aan kwam – Gods naam! Vol eerbied vertaalde ik het eerste woord: El = Theos (God). En toen nam ik het tweede woord ter hand, Sjaddaj – en werd ik diep ontroerd dat ik de náám van God zo mocht aftasten op z'n betekenis. Van louter ontroering liet ik het woord vallen. Op de grond. In stukken. Ik pakte het op, in elke hand een stuk. Sja – Daj. Keek van links naar rechts. En ineens zag ik het Sja = Die Daj = genoeg. Die genoeg is. En gehoorzaam en

ontroerd schreef ik met betraande ogen: die genoeg is.”

En zo komt het dat in de Grote Griekse vertaling naast talloze keren pantokrator toch zes keer ‘hikanos’ te lezen is. ‘Die genoeg is’. In andere Griekse vertalingen uit die oertijd - die vaak iets dichter bij het Hebreeuws willen blijven - wordt dit woord óók gebruikt.

We zien dus dat de oppositie tegen ‘pantokrator’ net zo oude wortels heeft als de vertaling zelf.

Muziek Lied 945. Een kritisch lied over ‘almacht’ – en hoe wij mensen ons al te makkelijk achter dat woord kunnen verschuilen...

Luister-Lied 945

Ja, het liefst zou ook ik, als die andere drammers, God tot ingrijpen dwingen met die <u>almacht</u> van Hem,	3 Maar dan klinkt: 'Zie de mens' en ik kijk in een spiegel, zie het lijden, de onmacht, mijn armzalig gezicht.	5 Ja, ook ik bid het liefst tot die God om erbarmen met de ogen naar boven met de blik afgewend.
2 en ik houd stiekem hoop op de heer van de machten, een reusachtige redder van een wereld in nood.	4 En ik schreeuw, bal mijn vuist ach, wat is dan dat mensje, zonder redding van boven? Brengt een mens ons soms heil?	6 Ik huil mee met het volk, ik ben blind met de blinden, ik ben blind voor het teken in een mensengezicht.
tekst: Kurt Rose muziek: Herbert Beuerle vertaling: Andries Govaart		

[http://gesangbuch-lieder.de/ video/Ich gehoeore dazu.mp4](http://gesangbuch-lieder.de/video/Ich_gehoere_dazu.mp4)

Conclusie uit ons woordonderzoek

I. "Almacht" in de bijbel

El Sjaddaj

Rabbi Simeon: "Die genoeg is"

Noodoplossingen

Martin Buber: "der Gewaltige"

Nieuwe Bijbel Vertaling: "De Ontzagwekkende"

Jaco Zuurmond: "De Overweldigende"

credo in unum
Deum Patrem
Omnipotentem.

El Sjaddaj... Hoe het nu te vertalen?

M.i. het beste de naam onvertaald overnemen: ‘El Sjaddaj’

Wil je tóch vertalen, dan is de mooiste vertaling die van Rabbi Simeon: ‘die genoeg is’. Dan

blijft het geheimenis bewaard.

En wil je dan tóch vertalen... dan alsjeblieft niet met 'alles'.

Zingen *Lof zij de Heer, de ALMACHTIGE koning...* (LB 868)

II. GOD

Lezen Exodus 3,13-15

Mozes zei: 'Stel dat ik naar de Israëlieten ga en tegen hen zeg dat de God van hun voorouders mij gestuurd heeft, en ze vragen: "Wat is de naam van die God?" Wat moet ik dan zeggen?' Toen antwoordde God hem: 'Ik ben die er zijn zal. Zeg daarom tegen de Israëlieten: "IK ZAL ER ZIJN heeft mij naar u toe gestuurd.'" Ook zei hij tegen Mozes: 'Zeg tegen hen: "De HEER heeft mij gestuurd, de God van uw voorouders, de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jakob. En hij heeft gezegd: 'Zo wil ik voor altijd heten, met die naam wil ik worden aangeropen door alle komende generaties.' "

II. "God"
Denkend over God en mij

Als ik God zeg dan bedoel ik niet ik bedoel, want eindeloos probeer
al de bomen met hun hoofd omhoog, ik te zeggen wat ik zeggen wil,
en de zon niet met zijn gouden oog, ik bedoel een licht dat niet bestaat,
en de hemel niet en het verschiert, ik bedoel een goddelijk galaat
en niet binnenin het warm gevoel dat onzichtbaar is, de stem zo stil
als ik aan de grens des levens sta, dat ik hem niet hoor als ik hem eer.
en het duisterniet waarin ik ga.
God ik weet het niet wat ik bedoel. J.W. Schulte Nordholt

credo in unum Deum Patrem Omnipotentem. Amen.

Het woordje 'god'

We hadden het woord al overgeslagen in deze credocyclus. Het woordje God. Moeten we zelfs daar over praten? Iedereen weet toch wat met 'god' wordt bedoeld??? Daarmee maken we dezelfde fout als de rabbijnen. Die zeiden ook: de mensen kennen het woord almacht al. Dat zou volgens hen helpen om vervolgens de god van de Bijbel te kunnen leren kennen. En dat was precies de bron van heel veel ellende.

En nu zouden we met het woordje 'god' zomaar hetzelfde doen... Onder het motto – iedereen weet wel wat we bedoelen al we 'god' zeggen zouden we het woord haast overslaan. Karl Barth, de grootste protestantse theoloog na Luther zei: Dit kan dus precies niet. De god van de Bijbel is nu juist heel anders dan dat wat wij mensen doorgaans met 'god' bedoelen. De God van de Bijbel laat zich nu juist niet vastpinnen door zó'n algemeen woordje. Hij is op zijn manier god – en in zijn daden en in zijn doen legt hij ons het woord 'god' uit. Ofwel: het woordje god helpt je niet om de Bijbel en de God van de Bijbel te

begrijpen. Als je denkt te weten wat het woordje 'god' betekent, weet je nog precies helemaal níets over de God van de Bijbel. Het werkt eerder averrechts. Omgekeerd: de Bijbel helpt je om het woordje God te gaan begrijpen.

En dat is precies wat er mis was met dat begrip 'almacht'. Dat is een abstract woord.

Afkomstig uit de heidense godsdiensten. De Griekse vertalers van de Hebreeuwse Bijbel dachten: dat is mooi – dat woordje kennen de mensen... dat woordje legt dus uit wie God is. Maar dat werkte precies averrechts. Op deze manier werd puur heidendom de synagoge en de kerk binnengesmokkeld.

Het werkt áltijd alleen maar omgekeerd. Alleen de eeuwige zelf kan ons vertellen op welke wijze hij machtig is in de geschiedenis.

Zingen Wat vrolijk over U geschreven staat (LB 324)

Ondertussen staat dat woord Omnipotentem nog steeds voorop in onze geloofsbelijdenis. Een woord dat meer misverstand oproept dan dat het leidt tot kennis van de God van Israël. Het liefst zou ik het schrappen uit de geloofsbelijdenis – maar ik vrees dat dat geen optie is.

Maar hoe mogen we het verstaan... als we doen wat we zojuist geleerd hebben? Dus niet mbv. een filosofisch almachtsbegrip de Bijbel uit gaan leggen... maar vanuit de verhalen van de bijbel nu dit woord 'almacht' proberen in te vullen. Krijgt het woord dan een andere klank?

III. Overweldigende liefde

God laat zich uit de wereld verdringen, tot aan het kruis. Hij is onmachtig en zwak in de wereld en juist zo, alleen op die wijze blijft Hij ons nabij en helpt Hij ons. ... De bijbel wijst de mens op de onmacht en het lijden van God. Alleen de lijdende God kan ons helpen. D. Bonhoeffer (Verzet en overgave).

Pantokrator

Ooit waren Ria en ik op het eiland Korfu. Een eiland voor de kust van Noord Griekenland en Albanië. Het eiland is enorm groen, omdat het helemaal bedekt wordt door een deken van oude olijfbomen, waardoorheen hier en daar een cypres omhoogsteekt. In het Zuiden is het eiland heuvelachtig. In het Noorden is er één berg van 900 meter die boven alles uitsteekt. De Pantocrator. De heerser over het al. De heerser over hemel en aarde. De al-machtige. Eerlijk gezegd had ik het ook toen al niet zo met dat woord: almachtige. Pantocrator. En die hoogste berg van het eiland kon daar weinig aan veranderen. Het stikte op de berg bovendien van de slangen.

Toen we rondkeken in één van de vele kerken kwam een oude orthodoxe monnik op ons af. Hij sprak geen enkel woord Engels. Maar met mijn hele kleine beetje bijbels Grieks, en vooral via de beeldtaal van de talloze schilderijen aan de wanden en op het plafond bleek er toch iets van communicatie mogelijk. We herkenden Mozes (instemming van Simeon), we herkenden Paulus (weer instemmend geknik)... en toen we de oude Simeon herkenden wees hij op zichzelf. Hij heette ook Simeon, gebaarde hij. "Maria en Jakob", zo stelden wij vervolgens al gebarend onszelf aan hem voor. In die vertrouwdeheid nam hij ons mee naar voren. Naar het altaar, alwaar hij naar boven wees. Daar, boven die plek waar brood en wijn worden opgedragen aan God, en door mensen gedeeld, bevond zich een prachtige afbeelding van Jezus, in pure kwetsbare menselijkheid. "Pantocrator", zo sprak broeder Simeon, met een stem vol eindeloos vertrouwen en warmte. De Heer van hemel en aarde, de Heer van het al. De almachtige. - Almachtig, ja, maar dan wel zo: als de opgestane, voluit menselijk, als opgestane méde-menselijk met ons. "Pantocrator" - Déze meer dan menselijke heer is de heer van het al. Zoals Simeon dat uitsprak was het een prachtig woord. Wie hier naar de kerk gaat weet zich gezien, zo besepte je. Hier weet je je als mens gezien door die Heer van Gerechtigheid en Redding, die medemens wil zijn tot in het uiterste... en die zo, en alleen zo, Heer over allen en alles is, de pantocrator.

Zo beelde die oude orthodoxe kerk de almacht uit: De almacht van Gods liefde.

Overweldigende liefde. Sterker dan alle dood. Amen

Muziekmeditatie – ‘in een mensengezicht’ (luisteren!!!!):

https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=ge0B3AYLlyU

Henriëtte Roland Holst
(1869-1952)

Dagsluiting

De zachte krachten zullen zeker winnen
in 't eind -- dit hoor ik als een innig fluïstren
in mij: zoo 't zweeg zou alle licht verduïstren
alle warmte zou verstarren van binnen.

De machten die de liefde nog omkluïstren
zal zij, allengs voortschrijdend, overwinnen;
dan kan de groote zaligheid beginnen
die wals onze harten aandachtig fluïstren

In alle teederheden ruïschen hooren
als in kleine schelpen de groote zee.
Liefde is de zin van 't leven der planeten
en mensche' en diere. Er is niets wat kan storen
't stijgen tot haan. Dit is het zeeke weten:
naar volmaakte Liefde stijgt alles mee.

Luthers avondgebed

Blijf bij ons Heer,	Blijf bij ons, wanneer over ons
want het is avond	komt
en de nacht zal komen	de nacht van beproeving en van
Blijf bij ons en bij Uw ganse kerk	angst
aan de avond van de dag	de nacht van twijfel en
aan de avond van het leven	aanvechting
aan de avond van de wereld.	de nacht van de strenge,
Blijf bij ons	bittere dood
met Uw genade en goedheid	Blijf bij ons
met Uw troost en zegen	in leven en sterven
met Uw Woord en Sacrament	in tijd en eeuwigheid. Amen.

Zingen Geloofsbelijdenis – LB 342

Volgende Credodienst 15 mei 10.00u Pinksteren “Ik geloof in de Heilige Geest”

credo in unum
Deum Patrem
Omnipotentem.

factorem caeli et terrae, visibilibus dominum et invisibilibus.

Et in unum Dominum Iesum Christum, filium Dei
unigenitum, et ex Patre natum, ante omnia saecula. Deum
de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero
genitum, non factum, consubstantialem Patri per quem
omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter
nostram salutem descendit de caelis. Et incarnatus est de
Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est.
Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato: passus et
sepultus est. Et resurrexit tertia die, secundum
Scripturas, et ascendit in caelum, sedet ad dexteram
Patris. Et iterum venturus est cum gloria, iudicare vivos
et mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum
Sanctum, Dominum et vivificantem: qui ex Patre
filioque procedit. Qui cum Patre et filio simul adoratur
et conglorificatur: qui locutus est per Prophetas. Et unam
sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam.
Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum.
Et expecto resurrectionem
mortuorum, et vitam
venturi saeculi. Amen.